

<https://doi.org/10.19195/0137-1150.175.3>

Data przesłania artykułu: 20.11.2020

Data akceptacji artykułu: 15.11.2021

DIANA SVOBODOVÁ

Ostravská univerzita, Ostrava, Česká republika
(University of Ostrava, Ostrava, Czech Republic)

Srovnání vybraných typů jazykových prostředků v překladech ideoným

Comparison of selected types of language means in ideonym translations

Abstract

The text focuses on selected types of intensifying adjectives used in the titles of foreign films in the Czech-, Slovak- and Polish-language environment. It compares approaches of the translators, which consist either in translations of foreign-language intensifiers, or in addition of target-language intensifiers to the original neutral titles. The author monitors semantic changes of titles that occur in the process of translation, and the new expressive features that the titles acquire with intensifiers. In this sense, the text focuses on positive and negative connotations and in the case of some emotional means it distinguishes their shades of meaning. One of the partial goals is also to compare generally the approach of Czech, Slovak and Polish film distribution to the use or substitution of intensifying language means in foreign film titles.

Keywords: translation, intensifier, expressiveness, semantic meaning, film

Porovnanie vybraných typov jazykových prostriedkov v prekladoch ideoným

Abstrakt

Text sa zameriava na vybrané typy intenzifikujúcich adjektív používaných v názvoch zahraničných filmov v českom, slovenskom a poľskom jazykovom prostredí. Porovnáva prístupy prekladateľov, ktoré spočívajú buď v prekladoch cudzojazyčných intenzifikátorov, alebo v pripojení adekvátnych prostriedkov cieľového jazyka k pôvodným neutrálnym titulom. Autorka sleduje sémantické zmeny titulov, ku ktorým dochádza v procese prekladu, a nové výrazové črty, ktoré získavajú pomo-

cou intenzifikátorov. V tomto zmysle sa text zameriava na pozitívne a negatívne konotácie a v prípade niektorých emocionálnych prostriedkov rozlišuje ich významové odtiene. Jedným z čiastkových cieľov je aj všeobecné porovnanie prístupu českej, slovenskej a poľskej filmovej distribúcie k používaniu alebo nahrádzaniu intenzifikačných jazykových prostriedkov v tituloch zahraničných filmov.

Kľúčové slová: preklad, intenzifikátor, expresivita, sémantický význam, film

1. Úvod

Interlingválni komparaci užívání jazykových prostředků ve specifických typech komunikátů je možné realizovat i v oblasti pohybující se na pomezí onomastiky a translologie, kterou představují ekvivalenty původně cizojazyčných názvů (titulů) zahraničních filmů, s nimiž se můžeme setkat v současné době v českém, slovenském a polském jazykovém prostředí.

U tohoto typu ideonym¹ je třeba si uvědomovat, že názvy filmů vedle toho, že poskytují určitou instrukci k chápání těchto děl a jsou pro ně svým způsobem reklamou (Mareš, 1982, s. 128), představují mimo jiné obchodní artikl, proto ve snaze učinit je co nejatraktivnějšími, aby zaujaly potenciální divácké publikum, užívají překladatelé, resp. tvůrci názvů v cílových jazykových prostředích různé aktualizací postupy. Vedle často patrné kreativity sahají po rozmanitých typech intenzifikujících a expresivně zabarvených jazykových prostředků s jediným cílem – zvýraznit titul a upoutat divákovu pozornost, protože jedním z hlavních požadavků je podobně jako u titulů knižních jejich výraznost (Levý, 2012, s. 141).

2. Intenzifikátory a jejich užívání v češtině

Z obecného hlediska se v jazyce setkáváme s různými typy intenzifikátorů, jež se užívají obvykle zejména v mluvené řeči a jejichž význam vesměs vyjadřuje veľkou míru, intenzitu nějakého pocitu, postoje, hodnocení apod. (srov. Knittlová *et al.* 2010, s. 72). Za všechny lze vedle dále uvedených adjektiv jmenovat např. intenzifikační částice vzniklé z adverbii, jež podobně jako adjektiva pozbyla svůj původní lexikální význam, např. *hrozně, strašně, šíleně* (srov. Nekula in Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 64). Jejich hojný výskyt mnohdy souvisí s inovačními tendencemi v jazyce, frekventované užívání u nich však může vést časem ke ztrátě nebo oslabení původního významu. V následujícím textu se zaměříme na adjektiva, která jsou v názvech filmů užívána za účely buď pouze intenzifikačními, nebo zároveň také hodnotícími v kladném nebo záporném smyslu podle toho,

¹ Ideonyma jsou jména výsledků umělecké činnosti, jedná se o jeden z typů chrématonym, tj. vlastních jmen lidských výtvorů, zakotvených ve společenských, ekonomických, politických, kulturních aj. vztazích (viz Knappová in Karlík, Nekula, Pleskalová, 2002, s. 173).

nakolik je vnímán jejich původní význam jako oslabený a převažují u nich spíše složky konotační. Obvykle si ovšem ponechávají alespoň část svého denotačního významu, a pak jejich užití vede k expresivizaci názvů. Významy v češtině, které k jednotlivým adjektivům připojujeme, vycházejí z ekvivalentů uvedených zejména ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (Filipec *et al.*, 2010) a *Slovníku českých synonym a antonym* (2012).

V následujícím textu představíme příklady několika vybraných typů adjektiv s intenzifikujícím významem a vedle nich i dalších jazykových prostředků užívaných v názvech, pod nimiž jsou filmy distribuovány v České republice, a srovnáme je s prostředky užívanými u názvů týchž filmů jak v jazycích původních, tak v rámci filmové distribuce slovenské a polské. Zde je ovšem třeba podotknout, že na Slovensku se mnohdy užívají u filmů názvy české, proto v těchto případech slovenské tituly neuvádíme. Soustředíme se výhradně na oblast názvů bez rozlišení žánrů filmů, data jejich vzniku nebo cílové kategorie diváků. Přestože pracujeme s materiálem čítajícím více než tisíc českých názvů, přistupujeme ke komparaci tohoto typu ideonym z kvalitativního, nikoli kvantitativního hlediska a uvádíme pouze reprezentativní příklady výskytu zmiňovaných jazykových prostředků.

3. Výchozí jazykový materiál a jeho zpracování

Pro komparaci a ověřování titulů byly použity servery Česko-Slovenská filmová databáze (online) a česká a polská verze filmové databáze FDB (fdb.cz a fdb.pl, online) a v následujícím textu jsou názvy uváděny v tabulkách a řazeny v následujícím pořadí: titul v českém prostředí, titul původní, místo a rok vzniku, titul v prostředí slovenském (pokud se od českého liší) a v prostředí polském. Užití každého ze sledovaných prvků pak následně v textu komentujeme, ať už jde o názvy, u nichž čeština připojuje intenzifikátor k původnímu titulu, který ho postrádá, je jinak koncipován apod., nebo o názvy více či méně doslovně přeložené nebo vyjadřující zesílení významu či expresivitu jinými jazykovými prostředky. V některých případech komentujeme i dva nebo tři názvy, pod nimiž se filmy objevily v některé z filmových distribucí (liší se např. při uvádění v kinech, televizi, na DVD nebo Blu-ray nosičích apod.), což platí pro názvy původní i přeložené. K původním titulům připojujeme v textu pro orientaci jejich více či méně doslovné překlady a zaměřujeme se na srovnání užití intenzifikačních prvků v češtině, slovenštině a polštině vzhledem k ekvivalenci denotačních i konotačních složek, jež zahrnují, ovšem s vědomím, že ani u takto typologicky blízkých jazyků není významová konotace lexikálních prostředků stejná, neboť se váže na emocionální složku lidského vědomí, která se v rámci jazykového společenství liší (Knittlová *et al.*, 2010, s. 62).

4. Intenzifikující adjektiva v názvech filmů

4.1. Adjektivum *bláznivý*

Převládající konotaci nikoli nutně pozitivní či negativní má v češtině adjektivum *BLÁZNIVÝ*, užívané ve významech *ztřeštěný*, *nerozumný*, *bláhový*, *potrhlý*, *pomatený*, expr. *praštěný* apod.:

český	originální	slovenský	polský
Bláznivé babičky	Les mamies (Francie, 1992)		Babcie
Bláznivá láska	Touched (USA, 1983)		Touched
Bláznivé dědictví	Surf Ninjas / Surf Warriors (USA, 1993)	Surfisti a ninjovia	Surfujący ninja
Bláznivé námluvy	Peeples (USA, 2013)	Bláznivé pytačky	Oko w oko z teściami
Bláznivá holka	My Sassy Girl (USA, 2008)	Moje bláznivé děvča	Kłopoty z blondynką
Bláznivé Vánoce	Crazy for Christmas (USA, 2005)	Bláznivé Vianoce	Szalone święta
Bláznivá láska	Maledetto il giorno che t'ho incontrato (Itálie, 1992)		Maledetto il giorno che t'ho incontrato
Bláznivá láska	Amour fou (Francie, 1993)		Amour fou

Při srovnání původních názvů a ekvivalentů ve slovenštině (pokud existují) a v polštině vidíme, že např. u filmu *Bláznivé babičky* (*Les mamies*, v překladu „Babičky“) připojuje adjektivum *bláznivý* k překladu originálního názvu pouze titul český, polský nikoli. V názvu *Bláznivá láska* (*Touched*, v překladu expr. „Praštěný“) čeština na rozdíl od originálu a polštiny připojuje klíčové substantivum, a název tím získává jinou perspektivu, navozující např. dojem romantičnosti apod. Titul *Bláznivé dědictví* (*Surf Ninjas / Surf Warriors*) vychází ze zcela jiného aspektu filmu než všechny ostatní zde uvedené varianty, tj. originálu, který by bylo možné přeložit jako „Ninjové surfu / Surfáři“, i jeho překladu do slovenštiny a polštiny. Původní název filmu *Bláznivé námluvy* (*Peeples*) reprezentuje příjmení a projevuje se u něj tendence, která je u titulů v češtině a slovenštině častá: vycházejí ze stejného konceptu a jedná se pouze o jazykové modifikace; zde ovšem zrcadlí jiné pojetí než titul původní a do značné míry přibližují zaměření filmu, zatímco v polštině byl užít název zcela jiný. Odlišnost v polštině je zřetelná také u názvu filmu *Bláznivá holka* (*My Sassy Girl*), kde originál lze přeložit jako „Moje drzá holka“, ve slovenštině je sice užito stejné přídavné jméno jako v češtině, ale titul se drží původní struktury názvu anglického.

U dalšího titulu *Bláznivé Vánoce* (*Crazy for Christmas*) se všechny tři sledované názvy mohou jevit na první pohled jako překlady názvu původního, ale dochází u nich k určitému sémantickému posunu oproti originálu, jenž vyznívá spíše ve

významu „Blázen do Vánoc“. Titul *Bláznivá láska* byl zvolen v české filmové distribuci i u dalších filmů, z nichž jako příklady jmenujeme *Maledetto il giorno che t'ho incontrato* nebo *Amour fou*, kde první obsahuje v původní italštině jiné expresivum (bylo by možné jej přeložit „Zatracený den, kdy jsem tě potkal“), druhý je v češtině doslovným překladem a v polštině byl v obou případech ponechán titul původní.

4.2. Adjektivum *šilény*

Význam adjektiva *ŠÍLENÝ* je v češtině obvykle chápán v několika různých významech, jež zrcadlí buď expresivitu ve významu *bláznivosti*, *ztřeštěnosti*, *nerozvážnosti*, nebo *nesmírnosti*, *úžasnosti* či *intenzity*, případně také *odvahy* a *riskantnosti*, může však naznačovat i *choromyslnost*, *pomatenost*, *pozbytí rozumu* apod. V našem materiálu jsme se setkali se čtyřmi významovými odstíny tohoto adjektiva v českých názvech filmů, první z nich se významově blíží adjektivům *bláznivý*, *ztřeštěný*:

český	originální	slovenský	polský
Šílená matka	The Meddler (USA, 2015)		Wszędobyłska mamuška
Šílený rande	My Boss's Daughter (USA, 2003)	Šialené rande	Córka mojego szefa
Srdce je šílené	The Heart Is Crazy (Indie/Švýcarsko, 1997)		Serce jest szalone
Šílená matka	Mad Mom (Kanada, 2019)		Szalona mamuška
Deník šílené manželky	Diary of a Mad Black Woman (USA, 2005)	Denník šialenej manželky	Z pamiętnika wścieklej żony

U filmu *Šílená matka (The Meddler)*, jehož originál by se dal přeložit jako „Všetečka“, se adjektivum objevuje jako intenzifikátor jen v českém názvu, od něhož se polský liší expresivitou klíčového substantiva. V případě titulu *Šílený rande (My Boss's Daughter)*, v překladu „Dcera mého šéfa“ se český (i slovenský) název od originálu zcela odchytil (v češtině je navíc obecněčeský tvar adjektiva), zatímco v polštině je přeložen doslovně.

U titulu *Srdce je šílené (The Heart Is Crazy)* je v češtině doslovně přeložen název s adjektivem *crazy* (polština přebírá titul původní). Dalším anglickým adjektivem, které lze do češtiny přeložit jako *šílený*, je *mad*, např. v názvu *Mad Mom*, který je v polštině překládán doslovně včetně zachování expresivity substantiva, na rozdíl od češtiny, která ji v názvu *Šílená matka* potlačuje. Všechny tři námi sledované překlady původního názvu *Diary of a Mad Black Woman* jej víceméně kopírují (všechny ovšem zároveň vynechávají adjektivum „černá/tmavá“ v originále).

Druhý významový odstín adjektiva *ŠÍLENÝ* v českých názvech odpovídá dle našeho názoru pozitivnímu hodnocení ve smyslu *úžasnosti*, *nesmírnosti* apod.:

český	originální	slovenský	polský
Šílená láska	L'amour braque (Francie, 1985)		Narwana miłość
Šílená láska	L'amour fou (Francie, 1969)		Miłość szalona
Šílená láska	Mad Love (USA, 1995)	Šialená láska	Szalona miłość
Láska šílená	Amour fou (Rakousko, 2014)	Láska šialená	Szalona miłość

Jako příklady jsme záměrně vybrali čtyři filmy uváděné v češtině pod názvem *Šílená láska* (se slovoslednou modifikací posledního), který je u všech v podstatě doslovným překladem, u prvního nacházíme intenzifikující adjektivum jen v češtině (v polštině je jiné), ostatní jsou překlady ve všech jazycích.

Třetí význam adjektiva *ŠÍLENÝ* v našem materiálu odpovídá významu *velké, nesmírné rychlosti*, jak to vidíme např. v názvech:

český	originální	slovenský	polský
Šílená jízda	Drive Me Crazy (USA, 1999)	Šialená jazda	To mnie kręci
Šílená jízda	Drive (USA, 1997)	Šialená jazda	Odjazd
Šílená jízda	Overdrive (USA, 1997)		Overdrive

Opět jsme zvolili v češtině stejný název *Šílená jízda*, který nacházíme u tří různých amerických filmů (u dvou i ve slovenštině), přestože originály stejné nejsou a v polštině bylo k titulům přistupováno odlišně. U filmu *Drive Me Crazy* vycházeli čeští a slovenští překladatelé z jiného konceptu než originálního, jenž je ustáleným spojením ve smyslu „Poblázni mě“ a odpovídá mu i titul polský. Ve druhém a třetím případě je to jen čeština a slovenština, které připojují zmíněné adjektivum, v originálech se neobjevuje – pro titul *Drive* („Jízda“) byl v polštině zvolen název *Odjazd*, zatímco *Overdrive* (v dosl. překladu „Přehnaná jízda“) byl do polské distribuce převzat v původní podobě.

Čtvrtý význam adjektiva *ŠÍLENÝ* má také zesilující funkci, ale zároveň vyznívá i ve smyslu *pomatenosti* či *pozbytí rozumu*:

český	originální	slovenský	polský
Šílená pečovatelka	The Sitter (USA, 1991)	Šialená opatrovatelka	Opiekunka
Šílený policajt	After Alice / Visions of Death (Velká Británie, 2000)	Šialený policajt	Tropem Alice
Šílená hra	The Killing Game (USA, 2011)		Śmiertelna gra
Šílený Joe	Crazy Joe (USA, 1994)	Brutálny Joe	Szalony Joe
Šílený terorista	The Mad Bomber (USA, 1973)		The Mad Bomber
Šílený Max	Mad Max (Austrálie, 1979)	Šialený Max	Mad Max

český	originální	slovenský	polský
Steskem šílený	J'enrage de son absence (Francie/Belgie, 2012)		Wściekła tęsknota
Šílený Cecil	Cecil B. DeMented (Francie/USA, 2000)		Cecil B. DeMented

První titul *Šílená pečovatelka* (*The Sitter*, „Pečovatelka/Opatrovnice“) připouje k originálu intenzifikátor pouze v češtině a slovenštině, polský název je překladem. Název *Šílený policajt* je v češtině i slovenštině expresivní užitím jak adjektiva, tak nespisovného substantiva, zatímco původní titul *After Alice / Visions of Death* (v překladu „Sledování Alice / Vize smrti“) je jazykově bezpříznakový a polský titul je neutrálním překladem druhého názvu původního. V případě titulu *Šílená hra* (*The Killing Game*) by užití adjektiv „smrtící“ nebo „smrtná“ podle originálu (a objevuje se v polštině) mohlo být výstižnější (výraz *šílená* zde do jisté míry zobecňuje).

Podobně jako u významové skupiny první (viz výše) se i zde setkáváme s adjektivem *šílený* coby překladem anglického *crazy*, jako je tomu u titulu *Šílený Joe* (*Crazy Joe*), kde slovenský název vystihuje negativní význam a polský je doslovným převodem. Překladem anglického *mad* je adjektivum v názvech *Šílený terorista* (*The Mad Bomber*) a *Šílený Max* (*Mad Max*), u nichž obou polština zůstala u názvu originálního a ve druhém případě byl ve slovenštině užit stejně jako v češtině doslovný překlad. Název francouzsko-belgického filmu *J'enrage de son absence* byl do češtiny a polštiny přeložen volně včetně původního intenzifikátoru – *Steskem šílený* a *Wściekła tęsknota*. Zajímavou slovní hříčkou je jméno v titulu *Cecil B. DeMented*, které bylo sice doslovně, ale s absencí tohoto prvku přeloženo do češtiny (*Šílený Cecil*), kdežto polština zachovává název původní.

4.3. Adjektivum *příšerný*

Expresivitu dodává filmovým názvům i užití adjektiva *PŘÍŠERNÝ*, jehož ekvivalenty jsou *strašný*, *hrozný* nebo *děsný*, jak to nacházíme např. v názvech:

český	originální	slovenský	polský
Příšerná rodinka	Here Come the Munsters (USA, 1995)		Rodzina Potwornickich
Příšerná tchyně	Monster-in-Law (USA, 2005)	Diabolská svokra	Sposób na teściową
Příšerný čtvrtek	Monstertorsdag (Norsko, 2004)		Przełomowy czwartek
Příšerný vlasy / Špatný účes	Pelo malo (Venezuela, 2013)	Pelo Malo – Nanič vlasy	Zła fryzura
Příšerná kocovina	Rude Awakening (USA, 1998)		Brutalne przebudzenie

U prvního titulu *Here Come the Munsters* („Přicházejí Munsterovi“) polský název *Rodzina Potwornickich* výstižně reaguje na slovní hříčku v původním titulu (příjmení *Munster* připomíná výraz *monster*, „příšera/netvor“), český název se i přes svou expresivitu jeví spíše jako generalizující. Podobně v názvu *Monster-in-Law* nacházíme slovní hříčku vycházející z podobnosti slov *monster* – *mother* (*mother-in-law* je česky „tchyně“), ale ani jeden z ekvivalentů tento prvek nezachycuje, český a slovenský název mají zesilující prostředky různé, ale mírou příznaku srovnatelné, a polština spíše naznačuje význam titulu původního. Výraz „monster“ nacházíme i u názvu norského filmu *Monstertorsdag*, který čeština překládá doslovně, polský název je opět spíše neutrální.

V jednom z českých názvů venezuelského filmu *Pelo malo* („Špatné vlasy“) nacházíme spojení *Příšerný vlasy* (s obecněčeským tvarem adjektiva), zde se tedy intenzifikátor do jisté míry vyprazdňuje denotačně i konotačně, druhý titul *Špatný účes* odpovídá i titulu v polštině i ve slovenštině (v názvu zdvojeném, kombinovaném s původním). U titulu *Rude Awakening* je polský název volnějším překladem originálu (byť s adjektivem konotačně intenzivnějším), český název *Příšerná kocovina* spíše napovídá důvod „drsného probuzení“, které je překladem originálu.

4.4. Adjektivum *děsivý*

Potenciál využití pro intenzifikaci se nabízí i u adjektiva *DĚSIVÝ*, tj. *vyvolávající děs, strašný, hrozný* apod., které v češtině nacházíme např. v následujících názvech filmů:

český	originální	slovenský	polský
Děsivé dědictví	Hereditary (USA, 2018)	Preklatie dedičstvo	Dziedzictwo. Hereditary
Děsivé prozření	Do You Know Me? (Kanada, 2009)	Desivé precitnutie	Ktokolwiek widział...
Děsivá touha / Děsivá hrůza	The Wisher (Kanada, 2002)	Desivá túžba / Desivá hrôza	The Wisher
Děsivý omyl	Long Distance (USA, 2005)		Telefon od mordercy
Děsivé probuzení	A Date to Die For (USA, 2015)		Zabójcza randka
Děsivá předpověď	MegaFault (USA, 2009)	Koniec sveta	Krytyczne 24 godzin
Děsivé sny	A Nightmare Come True / A Dream of Murder (USA, 1997)	Desivé sny	Złowieszcze sny
Děsivá pravda	The Awful Truth (Velká Británie, 1999)		The Awful Truth

Většina uvedených příkladů v originále (s výjimkou dvou posledních) neobsahuje výraz ekvivalentní intenzifikátoru *děsivý* ani jiný náznak hrůzu budícího či negativního významu. U prvního názvu *Děsivé dědictví* (*Hereditary*, „Dědictví“) připojují ke klíčovému substantivu různá adjektiva s intenzifikujícím významem čeština a slovenština, zatímco originál i polský název vyznívají neutrálně (polský je opět zdvojený). U titulu *Děsivé prozření* (*Do You Know Me?*, „Znáš mě?“) je opět příznakový výraz v češtině a ve slovenštině, zatímco originál a polský název jsou zcela odlišné a opět neutrální, podobně jako titul *The Wisher* (volně „Ten, kdo má přání“), který nenaznačuje emocionalitu, již explicitně vyjadřují všechny tituly české i slovenské; polská distribuce převzala název původní.

Děsivý omyl je český název filmu *Long Distance*, tj. „Velká vzdálenost“, který se jeví být neutrální, jeho název v polské filmové distribuci je od originálu odlišný a implicitně napovídá zápletku. Název amerického filmu *A Date to Die For* (volně přeloženo „Schůzka, pro kterou by člověk zemřel“) je obrazný – hrdinka se probudí vedle zavražděného muže, což český název *Děsivé probuzení* s užitím intenzifikátoru vystihuje, polský *Zabójcza randka* se blíží spíše konceptu originálu. Titul *Děsivá předpověď* se odlišuje jak od originálu, který obsahuje jiný zesilující výraz (*MegaFault*, „Obrovská chyba“), tak od titulu slovenského i polského, které oba vycházejí z jiných konceptů. U názvu amerického filmu *A Nightmare Come True / A Dream of Murder* („Splněná noční můra / Sen o vraždě“) se všechny tři jazykové ekvivalenty od původního konceptu odchyľují, ale všechny zahrnují významově zesilující adjektivum (český a slovenský pravděpodobně silnější). U britského filmu *The Awful Truth* byl adjektivem „děsivá“ nahrazen možná méně intenzivní výraz „hrozná“, jenž je doslovným překladem.

4.5. Adjektivum *strašný*

Adjektivum *STRAŠNÝ* se v českých názvech filmů kupodivu v podstatě neobjevuje, pouze u filmu *Strašný sen*, jehož název je volným překladem francouzského *Le Cauchemar de l'aube* (1973), doslovně „Noční můra úsvitu“, který se do slovenštiny nepřekládal a polština jej převzala v původní podobě.

4.6. Adjektiva *d'ábelský* a *pekelný*

K významové intenzifikaci slouží i adjektivum *ĎÁBELSKÝ* s významy *zlý*, *zlomyslný*, *prudký*, *divoký* apod.:

český	originální	slovenský	polský
Ďábelský Santa	Santa's Slay (Kanada/USA, 2005)	Diabolský Santa	Zły święty
Ďábelský koktejl	Boiler Maker (USA, 2008)		Kocioł
Děšť z pekla / Ďáblův děšť / Ďábelský děšť	Anna's Storm (USA, 2007)	Pekelný dážd'	Kosmiczny deszcz

Můžeme si povšimnout, že ani u jednoho z příkladů se ekvivalentní výraz v angličtině a s výjimkou prvního titulu ani v polštině neobjevuje – *Ďábelský Santa* je v originále *Santa's Slay*, v překladu „Santovo zabití / Santova vražda“, polský titul obsahuje adjektivum neutrálnější. Název amerického filmu *Boiler Maker* (dosl. „Kotlář“) vyznívá neutrálně, podobně jako název polský, v češtině byl zvolen název zcela jiný, stejně jako v jednom z titulů *Děšť z pekla / Ďáblův děšť / Ďábelský děšť* – americký film *Anna's Storm* („Annina bouře“) se v české filmové distribuci objevil dokonce pod třemi názvy, ve slovenské je užíván název s adjektivem *PEKELNÝ*, které je dalším z intenzifikujících adjektiv s významy *hrozný, strašný, ďábelský* apod. a nacházíme je např. v názvech:

český	originální	slovenský	polský
Pekelná ženská / Fúrie	Saving Silverman (USA, 2001)	Pekelná ženská / Hriešnica	Twarda laska
Pekelná manželka	She's Back (USA, 1989)		Jej powrót
Pekelná jízda / Rozbřesk	Daybreak (USA, 2000)	Pekelná jazda	Tunel śmierci
Pekelná kuchyně	The Kitchen (USA, 2019)	Královně zločinu	Królowe zbrodni
Pekelná kuchyně	One Eyed King (USA, 2001)	Pekelná kuchyňa	Król ulicy
Pekelná jízda	Hell Ride (USA, 2008)	Pekelná jazda / Diabli na motorkách	Hell Ride
Pekelná noc	Hell Night (USA, 1981)		Piekielna noc
Pekelný vlak	Train d'enfer (Francie, 1985)	Pekelný vlak	Train d'enfer

Originální název amerického filmu *Saving Silverman* („Záchrana Silvermana“) zachycuje zcela jiný aspekt filmu než všechny námi sledované jazykové mutace – oba tituly v češtině *Pekelná ženská* i *Fúrie* jsou výrazně expresivní, stejně jako zejména první titul slovenský a název v polštině. Obdobně titul *She's Back* („Je zpátky“) a polský ekvivalent *Jej powrót* vycházejí ze zcela jiného principu než český titul *Pekelná manželka*, což platí i o jednom z názvů *Pekelná jízda / Rozbřesk*, druhý titul je doslovným překladem originálu (*Daybreak*), slovenský název odpovídá prvnímu českému a v polštině *Tunel śmierci* zrcadlí ještě třetí koncept, od všech ostatních odlišný. Netradiční situaci shodnosti titulu slovenského (*Královně zločinu*) a polského (*Królowe zbrodni*) můžeme zaznamenat u názvu *Pekelná kuchyně* (*The Kitchen*, „Kuchyně“), kde čeština jako jediný z jazyků připojuje sledované přídavné jméno, a stejný název má v češtině (i ve slovenštině) i film *One Eyed King* (v překladu „Jednooký král“); zde se odlišuje titul polský (*Król ulicy*), který více odpovídá originálu.

Adjektivum *pekelný* bývá překladem anglického *hell*, např. *Pekelná jízda* je doslovným překladem *Hell Ride*, který převzala i polština; pouze ve slovenštině

byl k titulu stejnému jako v češtině připojen ještě druhý, napovídající děj filmu (*Diabli na motorkách*). U názvu *Hell Night* byl shodně v češtině i polštině použit doslovný překlad, podobně jako u posledního příkladu, kde *Pekelný vlak* v češtině i slovenštině je překladem francouzského *Train d'enfer*.

4.7. Adjektivum *báječný*

Z pozitivně laděných intenzifikátorů můžeme jmenovat například adjektivum *BÁJEČNÝ* s významy *senzační, náramný, perfektní*:

český	originální	slovenský	polský
Josephine, báječná, a přesto svobodná	Joséphine (Francie, 2013)		Joséphine
Báječný svět shopaholiků	Confessions of a Shopaholic (USA, 2009)	Spoved' nákupnej maniačky	Wyznania zakupoholiczki
Báječní sousedé	Ein Reihenhause steht selten allein (Německo, 2014)		Szeregowce rzadko stoją na odludziu
Je prostě báječná	She's Funny That Way (USA, 2014)	To dievča musíš milovať	Dziewczyna warta grzechu
Báječná dovolená	The Great Outdoors (USA, 1988)	Veľkolepá príroda / Perfektná dovolenka / Báječná dovolenka	Na łonie natury
Báječný den	One Fine Day (USA, 1996)	Báječný deň	Szczęśliwy dzień
Báječný den	One Perfect Day (Austrálie, 2004)		Doskonały dzień

První titul *Josephine, báječná, a přesto svobodná* (*Joséphine*) v češtině rozšířením o kvalifikátory napovídá zápletku. Titul *Báječný svět shopaholiků* (*Confessions of a Shopaholic*, „Zpovědi shopaholický“) nazírá na téma filmu z jiného úhlu ve smyslu pozitivního náhledu na problém závislosti na nakupování než slovenský *Spoved' nákupnej maniačky* (vyhýbající se anglickému neologismu) a polský *Wyznania zakupoholiczki*. Překladem německého titulu *Ein Reihenhause steht selten allein* je konstrukce „Řadový dům zřídka stojí sám“, již nacházíme i v polském překladu, v češtině se objevuje syntagma s intenzifikátorem *Báječní sousedé*.

Každý z názvů *Je prostě báječná* (*She's Funny That Way*, „Je tak zábavná“), *To dievča musíš milovať* a *Dziewczyna warta grzechu* vychází z jiné perspektivy a pozitivní hodnocení je u nich vyjádřeno jinými jazykovými prostředky (rozdílnými větnými vyjádřeními v češtině a slovenštině a atributivním syntagmatem v polštině). V případě názvu *The Great Outdoors* (dosl. přel. „Skvělá příroda“) polští překladatelé volili vlastní název *Na łonie natury*, zatímco v češtině název trochu napovídá, o čem film pojednává, podobně jako ve slovenštině, kde byly použity celkem tři názvy, z nichž první je překladem a další dva se blíží koncepci v češtině. Výraz *báječný* posloužil jako ekvivalent i dalších anglických adjektiv,

např. *fine* (*One Fine Day*, „Jednoho krásného dne“), kde původní a polský titul vyznívají spíše neutrálně a slovenský je shodný s českým *Báječný den*, který se uplatňuje i u ekvivalentu *perfect* (*One Perfect Day*, dosl. přel. „Jeden perfektní den“), v polštině *Doskonały dzień*.

4.8. Adjektivum *úžasný*

K vyjádření vysoce pozitivního hodnocení je překladateli s oblibou užíváno i adjektivum *ÚŽASNÝ* s významy *úchvatný*, *skvělý*, *náramný* apod.:

český	originální	slovenský	polský
Prostě úžasná	Milk Money (USA, 1994)	Vreckové / Jednoducho úžasná	Kieszonkowe
Život je úžasný / Touha po životě	Chce się żyć (Polsko, 2013)	Chce sa mi žiť	
Jsi úžasný	Too Outrageous! (Kanada, 1987)	Si úžasný	Too Outrageous!
Úžasný Harold	Unbeatable Harold (Velká Británie, 2006)	Neprekonateľný Harold / Nепоразiteľný Harold	Unbeatable Harold
Úžasný den	A Perfect Day (USA, 2006)	Dokonalý deň	Idealny dzień
Jsi úžasná	Sweet as You Are (Velká Británie, 1987)	Si úžasná	Sweet as You Are
Jak ta je úžasná	She's So Lovely (USA, 1997)		Jak jej nie kochać
Úžasná Grace	Amazing Grace (USA, 1974)		Amazing Grace
Naprosto úžasný	Absolument fabuleux (Francie, 2001)		Absolument fabuleux
Úžasný mladík	Il giovane favoloso (Itálie, 2014)		Cudowny młodzieniec

První český titul *Prostě úžasná* vychází stejně jako zde uvedený druhý slovenský (*Jednoducho úžasná*) z jiného principu než originál (*Milk Money*, dosl. „Peníze na mléko“², volně přeloženo „Kapesné“), z něhož vychází první slovenský a také polský název. Volným pojetím překladu je jeden z českých názvů polského filmu *Chce się żyć* v podobě *Život je úžasný*; druhý název *Touha po životě* se stejně jako slovenský drží pojetí názvu původního. Významově se lehce odklání

² Peníze používané na platby za mléko, zejména mléko dodávané domů nebo poskytované dětem ve škole.

adjektivum *úžasný* od výrazu, který je součástí názvu *Too Outrageous!* („Příliš pobuřující! / Skandální!“), který primárně není pozitivně hodnotící, jak to naznačuje název český (*Jsi úžasný*) i slovenský (*Si úžasný*). Podobně se zdá být český titul *Úžasný Harold* (*Unbeatable Harold*, „Nepřekonatelný/Neporazitelný Harold“) užitím intenzifikátoru obecnější než originál i oba názvy slovenské (v polštině byl zachován titul původní).

Dalšími pozitivními kvalifikátory v původních anglických názvech, které jsou v češtině interpretovány adjektivem *úžasný*, jsou např. *perfect* (*A Perfect Day*, dosl. „Perfektní den“), v češtině *Úžasný den* (ve slovenštině i polštině byla užitá adjektiva neutrálnější), *sweet* (*Sweet as You Are*, přel. „Jsi tak sladká“), v češtině *Jsi úžasná*, nebo také *lovely* (*She's So Lovely*, „Je tak rozkošná / roztomilá“), v češtině se zdůrazňující formulací *Jak ta je úžasná*, polský titul vyjadřuje vlastnost jiným způsobem (*Jak jej nie kochać*). Významově nejbliže se jeví *amazing* v titulu *Amazing Grace*, který byl v češtině přeložen doslovně s připojením adjektiva k antonymu (*Úžasná Grace*). U neanglických titulů bylo adjektivum zvoleno jako ekvivalent například francouzského *fabuleux* u filmu *Absolument fabuleux*, kde je v českém názvu doslovný překlad *Naprosto úžasný*, nebo italského *favoloso* v titulu *Il giovane favoloso*, který se v českém i polském prostředí objevil pod názvy vystihujícími význam originálu – *Úžasný mladík* a *Cudowny młodzieniec*.

4.9. Adjektivum *senzační*

Expresivitu dodává titulům filmů v češtině i adjektivum *SENZAČNÍ* s významy *báječný*, *bezvadný*, *úžasný*, které jsme zachytili v následujících příkladech:

český	originální	slovenský	polský
Senzační únos	The Chase (USA, 1994)	Senzačný únos	Pościg
Senzační prázdniny	Les grandes vacances (Francie, 1967)	Senzačné prázdniny	Wielkie wakacje
Senzační svět	Cool World (USA, 1992)	Super svet	Wspaniały świat

První titul *Senzační únos* mírně napovídá zápletku filmu ve srovnání s původním titulem *The Chase* („Honička“), jehož význam nacházíme v polském ekvivalentu, a pouze český a slovenský název obsahuje adjektivum se zesilujícím významem. Francouzský název *Les grandes vacances* („Letní prázdniny“) polština překládá doslovně, a zachovává tak jeho neutrální charakter, na rozdíl od češtiny a slovenštiny (*Senzační*, resp. *Senzačné prázdniny*). Synonymní intenzifikátory v originále i všech překladech nacházíme také u názvu *Senzační svět* (*Cool World*), ve slovenštině *Super svet* a v polštině *Wspaniały świat*.

5. Shrnutí

Ze srovnání uvedených příkladů vyplývá, že v českém, slovenském a polském jazyce jsou v názvech filmů někdy užívány prostředky obdobné (v češtině a slovenštině mnohdy shodné, pouze s odpovídajícími modifikacemi, takové představují 69 % slovenských názvů u zde uváděných příkladů), jindy naopak výrazně odlišné. Spíše jen výjimečně se u našich příkladů setkáváme s kombinací prvků emocionality a prostředků nespisovných. V českých názvech a také v názvech slovenských, pokud byl ve slovenském prostředí název překládán, se projevuje výraznější tendence připojovat k původně cizojazyčným názvům intenzifikující výrazy než v názvech polských. U námi zde uvedených příkladů se intenzifikující adjektiva či jiné výrazy objevují v 76 % názvů slovenských, ale jen v 28 % názvů polských užívajících domácí jazykové prostředky, tj. přeložených. U polských názvů se naopak častěji než u názvů českých či slovenských setkáváme s doslovnými či volnějšími překlady názvů původních. V mnoha případech se zde tituly (a to nejen anglické, ale i např. francouzské, italské apod.) nepřekládají vůbec. Jak se však ukazuje i u některých zde uvedených příkladů, v češtině expresivizace titulů může mít za následek opačný efekt, než jaký měli překladatelé, resp. tvůrci českých názvů původně na mysli, neboť vede ke generalizaci názvů a ztrátě jejich významové specifičnosti ve srovnání s názvy původními a vzhledem k zaměření těchto filmů. To samozřejmě platí i v případech, kdy je součástí původních titulů jazyková hra nebo jiný nezvyklý obrat, jejichž adekvátní převedení do češtiny i dalších cílových jazyků by bylo zřejmě originálnější aktualizací titulů než užití tradičních intenzifikátorů.

Použité zdroje

- Česko-Slovenská filmová databáze. POMO Media Group s.r.o. Dostupné na: <https://www.csfd.cz/> (cit. 15. 9. 2020).
- Filipec, J., Daneš, F., Machač, J., Mejstřík, V. (2010). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, 4. vydání. Praha: Academia.
- Filmová databáze. HyperMedia, a.s. Dostupné na: <http://www.fdb.cz/> (cit. 30. 9. 2020).
- Fišer, Z. (2009). *Překlad jako kreativní proces. Teorie a praxe funkcionalistického překládání*. Brno: Host.
- Hrdlička, M. (2003). *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV.
- Internetowa baza filmowa. Grzegorz Derebecki XAN. Dostupné na: <http://www.fdb.pl/> (cit. 25. 9. 2020).
- Karlík, P., Nekula, M., Pleskalová, J. (2002). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství LN.
- Knittlová, D. et al. (2010). *Překlad a překládání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Levý, J. (2012). *Umění překlada*. Praha: Apostrof.
- Mareš, P. (1982). O překládání titulu filmového díla. *Naše řeč*, 3 (65), s. 128–144.
- Slovník českých synonym a antonym*. (2012). Brno: Lingea.